

Het weghalen van oeverbeschoeiingen in de Geul bij Valkenburg.

De Geul baant zich een natuurlijk beekdal

Werk in uitvoering

Bart Peters, Jacqueline de Groot & Wil Coenen

De benedenloop van de Geul biedt ongekennde mogelijkheden om een natuurlandschap te ontwikkelen in een voor Nederlandse begrippen bijna buitenlandse setting. Hier dient zich het perspectief aan van een vrije grindbeek, langs hellingbossen schurend, en steeds weer zijn loop verleggend in een brede dalvlakte. Ooibossen tot in het water, waar ontwortelde bomen steeds weer aanzet geven tot de vorming van grindeilandjes, neven-geulen en hoogwaterkolken. Grote herbivoren trekken vrij rond van de heischrale randen van het plateau van Margraten tot de moerassige broekbossen in het dal.

Beekdalontwikkeling Beneden-Geul

Om de ontwikkeling naar een dergelijk meeslepend toekomstbeeld, in de stedelijke periferie van Valkenburg en Maastricht, in gang te zetten werkt de komende jaren een groot aantal instanties en organisaties samen aan de realisering van het Beekdalontwikkelingsproject Beneden-Geul. De provincie Limburg werkt hierbij als initiatiefnemer nauw samen met het Waterschap Roer en Overmaas, de gemeenten Valkenburg en Meerssen, het ministerie van L.N.V. en het Zuiveringschap Limburg. Stichting Het Limburgs Landschap draagt, in samenwerking met Stichting Ark en stichting DOEN, zorg voor het beheer, de inrichting van het nieuwe natuurgebied en de voorlich-

ting. De opening van het eerste startproject, Ingendaal bij Valkenburg, verschaft vanaf maart 1996 de mogelijkheid de potenties van een vrije Geul in een natuurlijk beekdallandschap te volgen. Hiermee is het terrein een voorbeeld voor de mogelijkheden die ook op tal van andere plaatsen in de kiem liggen te wachten. In deze bijdrage wordt alleen ingegaan op het principe van vrije beekmeandering.

Een vlechtende Geul

Al in een vroeg stadium ontstond een haat-liefdeverhouding tussen de Geul en de gebruikers van haar dalgronden. Boeren en molenaars beschermden hun land tegen erosie door de bedding van het wilde riviertje vast te leggen. Zo nu en dan werd een lading natuursteen aange-

bracht, dan weer overtollig leem of puin. Ook het kappen van ooibos bedaarde de Geul in haar expansiedriften. Het resultaat van deze geschiedenis is een zeer smalle beek tussen steile oevers, waarbij een scherpe scheiding bestaat tussen de oude grindbedding en de later daarop geaccumuleerde zavel- en leempakketten. Het ontstaan van dit onnatuurlijk dikke leempakket had voor een belangrijk deel te maken met versnelde bodemerosie op de hellingen van het dal, door steeds terugkerende kap van de hellingbossen in de laatste 4000 jaar (zie rapport "Beekdalontwikkeling Beneden-Geul"). De ware potenties van de Geul bleven zo eeuwenlang verscholen. Van nature heeft de Geul het karakter van een wild vlechtende, plaatselijk meanderende stroom, die binnen een breed en bebost stroombed steeds weer haar loop verandert.

In recente tijden bepaalde steeds meer de intensieve landbouw het gezicht van het Beneden-Geuldal. Aan het eind van de jaren 80 kwam het onderhoud en beheer van de beek in handen van het Waterschap Roer en Overmaas. Deze overgang betekende tevens het einde van het steeds verder beteugelen van de Geul. Door de introductie van het zgn. meanderbeleid mocht de Geul, overal waar geen bebouwing of infrastructuur beschermd diende te worden, weer vrijelijk oevers afkalven.

Om de natuurkrachten van de Geul weer een kans te geven is allereerst meer bewegingsruimte nodig. Deze ruimte kon tussen Houthem en Valkenburg gerealiseerd worden door in het kader van de RBON-regeling (grondaankoopregeling van Rijk en provincie ter realisering van de Ecologische Hoofdstructuur) gronden aan te kopen. Daarnaast koopt het Waterschap op tal van plaatsen oeverstroken

De Levende Natuur

**De Geul bij Partij:
vrije erosie, eiland-
vorming en spontane
oobosontwikkeling.**

langs de Geul aan (meanderstrokenbeleid). Dit heeft rond Ingendael ca 40 ha voormalige landbouwgrond opgeleverd, waar het beekdal spontaan tot ontwikkeling kan komen. Waar geen kunstwerken, aftakkingen naar watermolens of leidingen beschermd dienen te worden heeft het Waterschap in maart 1997 alle overtollige beschoeiingen verwijderd. De Geul is nu goed in staat om op eigen kracht haar stroombed te verbreden. Er worden dus geen kunstmatige meander- of oeverpatronen aangelegd.

Belangrijke beekdaleigen processen als het omvallen van bomen, hellingval en de bouw van beverdammen kunnen voor een snelle destabilisering van het Geulbed zorgen. Dit zien we reeds langs de Geul bij het dorpje Partij en langs het riviertje de Worm in oostelijk Zuid-Limburg. Hier kent de beek een gevarieerd en zeer breed stroombed. Elk jaar slaan nieuwe steilranden af en verandert de rivier van plaats. Op de lage eilanden en binnenbochten groeit weelderig oobos met wilgen en elzen op, dat zich spontaan op het open substraat vestigt. Dit wordt na verloop van tijd weer weggespoeld of ondermijnd, waardoor grote hoeveelheden klinkhout weer onderdeel van het beekstelsel gaan uitmaken. Het terugbren-

gen van de beekdynamiek schept zo de voorwaarden voor de karakteristieke flora en fauna van de Geul. IJsvogels keren terug in de steilranden, Moesdistel en Kleine kaardebol vestigen zich massaal op grindbanken en zandafzettingen en in nieuw ontstane erosiekolken keren libellen en amfibieën terug.

Voorlichting en publiek

Natuurontwikkeling langs de Geul kan niet zonder goede voorlichting. Het is immers belangrijk dat mensen de oeroude natuurlijke principes van het Geuldal weer zelf kunnen herkennen in het natuurgebied om de hoek. Ingendael en het gebied Meerssenderbroek, dat in mei 1997 geopend werd, zijn in dit verband belangrijke voorbeeldterreinen. Inherent hieraan is dat de terreinen vrij toegankelijk zijn. Mensen kunnen de veranderingen zelf meebeleven. De bezoeker kan angstvallig over de steile erosierand van de Geul gluren om vervolgens een grindbank te ontwaren die er gisteren nog niet lag. Met gelden van Stichting DOEN en het Ministerie van VROM worden excursies gegeven, lezingen gehouden en worden groepen en individuen in de streek actief benaderd. De ontwikkelingen in flora en fauna worden nauwkeurig bijgehouden, en de landschapsontwikkeling van de eerste jaren wordt op film vastgelegd.

Maatregelen Beneden-Geuldal

Het beekdalontwikkelingsproject is te groot om in een keer te worden uitgevoerd. De uitvoering is daarom gefaseerd. De eerste fase van het project bestond uit

het maken van een inrichtings- en beheersplan. In de tweede fase ligt de nadruk vooral op de verwerving van de noodzakelijke gronden. Daarna volgt de herinrichting van de Geul, het weghalen of onschadelijk maken van gestort puin en het nemen van andere maatregelen, zoals de aanleg van vistrappen of brugonderdoorgangen. Voor het langlopende beekdalontwikkelingsproject zijn tamelijk ingrijpende maatregelen nodig. Het is daarom noodzakelijk om de streek via voorlichting duidelijk te maken welke de doelstellingen van het project zijn en hoe het met de uitvoering daarvan verloopt. De looptijd voor de uitvoering van het project wordt geraamd op ca 15 jaar en de totale kosten op ca f 21 miljoen. De looptijd is afhankelijk van de mogelijkheden om snel gronden aan te kopen. Voor meer informatie over het Beneden-Geuldalproject kunt u contact opnemen met Bart Peters (tel. 043-325 58 25).

Drs. B.W.E. Peters
Stichting Ark
Bosscherweg 17A
6219 ND Maastricht

Drs. J.D. de Groot
Provincie Limburg
Limburglaan 10
6500 MA Maastricht

Ing. W.R.S. Coenen
Waterschap Roer en Overmaas
Parklaan 10
6131 KG Sittard

**De Moesdistel keert
op dynamische
afzettingen langs
de Geul terug.**

Het plan "Beekdalontwikkeling Beneden-Geul" (3 delen) is te bestellen door overmaking van f 75,- op giro 161432 ten name van Strooming/Stichting Ark, Beek-Ubbergen, o.v.v. de naam van het rapport en ISBN-nr 90-74647-31-6 geb.